

Preromantismus

1. POJEM PREROMANTISMU

Jako preromantická („předromantická“) bývají označována literární díla, jež znamenala přechod od osvícenského klasicismu k romantismu; slohové příznaky oněch dvou stylových směrů se v nich prostupují a v různé míře doplňují.

Preromantická literatura zcela nezavrhlala klasicistní představy o výchovném a osvětovém významu umělecké literatury a její životní i historický optimismus i rozumově podložený pohled na svět, oceňovala však i spontánní, „přirozený“ cit, tušení a touhu. Hrdiny hledala jednak v lidech „naivních“, blízkých přírodě, jednak v jedincích zanícených pro ideu vlasti a pro potřeby národa.

Oddělování literárních druhů a žánrů, které vládlo za klasicismu, vystřídalo postupně jejich prolínání a míšení (synkretismus). Do všech druhů i žánrů pronikal lyrismus. Epiku prostupovaly lyrické popisy a vzrušené dialogy. V dramatu se uplatnil monolog, v němž hrdinové tlumočili svoje ideály, obavy, předsevzetí, city. Žánry předtím podceňované se začaly prosazovat jako určující (román, povídka, cestopisné vypravování). V poezii ustoupily do pozadí žánry didaktické (klasicistní bajka), prosadila se lyrická píseň, lyricko-epická romance a balada. Vedle oslavné ódy zaujala přední místo elegie, tlumočící stesk.

Za vzor básnictví platila lidová píseň. Pozornost k ní se začala obracet již koncem 17. století. Během 18. století autorita folkloru vzrůstala. Angličan Thomas Percy upozornil svými *Reliques of Ancient English Poetry* (*Památkami staré anglické poezie*, 1765) na anglickou a skotskou baladu. V Německu Johann Gottfried Herder vydal dva svazky *Völklied* (*Lidových písní*, 1778–1779; posmrtně se vydávaly s titulem *Hlasy národů v písních*). Lidové písně se staly předmětem sběratelského a vydavatelského zájmu. První sběratelé čerpali ještě z ústního podání (Jan Jeník z Bratřic si zapisoval lidové písně od svých vojáků). V terénu sbíral písně a pohádky i K. J. Erben.

Preromantikové v čele s F. L. Čelakovským stavěli výš národní než lidové. Proto při zařazování sebraných písní do sbírek uplatňo-

177

PREROMANTISMUS

178

ČESKÁ
LITERATURA
OD POČÁTKŮ
DO RANÉHO
OBROZENÍ

vali estetickou cenzuru, z variant vybírali jen některé. Navíc rozvinuli tzv. ohlasovou metodu. Jejich ctižádostí bylo k nerozeznání napodobit lidový umělecký projev a tím existující rejstřík folkloru doplnit o témata a postoje „preromantické“.

Sny o bytším, civilizací nezkaženém člověku, o ztraceném zlatém věku lidstva i národa promítali preromantikové do dávnověku.

Specifická situace českého národa vedla k projektování ideální nové české společnosti do budoucna. Velikost tohoto směřování se promítla do hledání neobvyklých, „vznešených“ tvárných prostředků a témat. Mezi ně náleželo prosazování časomíry („vznešený“ klasický verš, v němž se podle vzoru antické poezie střídaly dlouhé a krátké slabiky, měl svým vzletem překonat „kulhání“ verše slabičně přízvučného, jak ho pěstovali předtím puchmajerovci). Jungmannovské chápání jazyka, literární tvorby, jakožto ucelené soustavy hodnot vztahující se k všestranně rozvítené národní společnosti, vedlo k rozmachu básnické prózy a k jejímu zaměření na tematiku minulostní (*Záře nad pohanstvem* J. Lindy) a exotickou (Jungmannův překlad *Ataly*).

Chápání literatury jako záruky národní existence osvětlil Jungmann ve stati *O klasičnosti v literatuře vůbec a zvláště české* (*Časopis Českého muzea* 1, 1827). Klasickou již pro Jungmanna není jen velká literatura antická ani renesanční či humanistická. Klasickým se může stát i nové, rozvíjející se písemnictví v českém jazyce, až bude mít dostatek spisovatelů schopných psát rozmanitě i dokonale, i dost čtenářů.

Posledním měřítkem klasičnosti je tak působení literatury: „...když to, co právě klasičného jest v národním básnictví, v ustech zástupu obecného žije, u vyučování mládeže přechází a v rovné míře živoucí a vzkvétající pokolení pozdvihá...“

LITERATURA:

Murko 1897; Sedmidubský 1985; Slovník literárních směrů 1983; Vodička 1948.

**Z knihy Česká literatura od počátků k dnešku,
autorem kapitoly je Alexandr Stich)**